

Foucault:
"Why Study Power: The Question of the Subject"

- mulige anvendelser i en på Rytmisk Musikkonservatorium
forankret virkelighed

FoU 08/09-21

RMC, Leo Mathisensvej 1, Holmen, 1437 København K

Torben Westergaard
Kontakt: www.torbenwestergaard.dk

Indholdsfortegnelse

1.1 Indledning/præsentation	3
1.2 Motivation	3
1.3 Problemfelt	3
1.4 Problemformulering	4
1.5 Problemafgrænsning/undersøgelsesfelt	4
1.6 Redegørelse for metode	4
KAPITEL 2	4
2.1 Why study power: The question of the subject.....	4
2.1.1 Subjektet.....	4
2.1.2 Magt.....	5
2.1.3 Modstand mod magt	6
2.1.4 'Pastoral' magt	7
2.1.5 Hvordan udøves magt?	7
2.1.6 Hvad udgør magts særlige beskaffenhed?.....	8
2.1.7 Hvordan analyseres magtforhold?.....	9
2.1.8 Magt- og strategiforhold.....	10
2.2 Pædagogikken og kampen om individet.....	10
2.2.1 Projektarbejdsformen	11
2.2.2 Logbogen.....	12
2.2.3 Den sociale kontrakt	12
KAPITEL 3	12
3.1 Diskussion	12
3.2 Spiller musikken en rolle?	13
3.3 RMC's plads i verden - horisontale og vertikale magtforhold	13
3.3 En synder bekender - 'krammertyraniet'	14
3.4 Er der noget at indvende? - kritik af Foucault og Krejsler	15
KAPITEL 4	16
4.1 Konklusion	16
4.2 Perspektiver	17
KAPITEL 5 REFERENCER	17
5.1 Litteraturliste (primær)	17
5.3 Noter	19

KAPITEL 1

1.1 Indledning/præsentation

Jeg har siden 1993 undervist på Rytmask Musikkonservatorium (herefter RMC) og blev i 2005 fastansat som studieadjunkt indenfor det pædagogiske felt i fagene hovedinstrument-/sammenspils-pædagogik og som vejleder for pædagogiske/udøvende Bachelor/Kandidat-projekter.

1.2 Motivation

Som underviser på en stor, moderne undervisningsinstitution som RMC, er man dagligt i berøring med alle de mange 'virkeligheder' og diskurser, der er i spil på et sådant sted: musikfaglige, pædagogiske, håndværksmæssige, uddannelses- og kønspolitiske, kunstneriske, social- og individualisering, etc..

Der er også rimeligt let at gennemskue, at der, i en række situationer, gøres forsøg på at 'sætte sig' på diskursen, for, på denne måde, at gøre "en bestemt måde at tale om og forstå verden (eller et udsnit af verden) på"¹ til den fremherskende.

Disse mekanismer fungerer på flere måder:

vertikalt, juridisk funderet fra 'toppen og ned' gennem systemet; RMC rammestyles af målsætninger formuleret af regering, folketing, minister og departement; rektor bestemmer over konservatoriets ledelse; ledelsen over den enkelte lærer; der så, på sin vis, bestemmer over den enkelte studerende.

horizontalt på de enkelte niveauer; *e.g.* er der lærere - eller studerende - der i højere grad end andre præger fx. den faglige eller pædagogiske diskurs?

En anden facet, ved den moderne undervisningsvirkelighed, man finder på RMC, er den stigende individualisering af undervisningen, hvor den enkelte studerende, såvel som lærerne på den anden side af bordet, i langt højere grad end tidligere sættes i spil i den 'moderne, narrative fortælling': hvem er du - vis mig, hvad du indeholder?

Denne øgede, forventede og krævende personliggørelse af fagligheden, kan, set fra mit perspektiv, bevirke en forrykkelse af karakteren af de sociale relationer, der ofte opstår mellem lærer og studerende. I visse situationer, fx. ved projektvejledning i grupper, kan undervisningen ind i mellem føles, som den læner sig op ad 'krammerstyring', hvor det er sværere end tidligere at få sin 'professionelle' faglighed i spil.

Det er klart, at man, som underviser, til hver en tid vil prøve at forstå og forholde sig til de gældende diskurser for på denne måde at kunne fungere tilfredsstillende i miljøet.

Imidlertid har vi musikere, med en virkelighed udspændt mellem 'kunst' og håndværk, ofte en tendens til bare at 'ville spille' og ikke bekymre os om så meget andet - med mindre, at 'dette andet' bliver for påtrængende.

Derfor ville det, for undertegnede, have en stor fagligt-pædagogisk relevans, at prøve at få uddybet min forståelse af mekanismer som ovenstående, da de, i min opfattelse, nu er i kategorien 'påtrængende' og som sådanne nødvendige at forholde sig til.

1.3 Problemfelt

På basis af Foucaults lille essay "*Why study power: The question of the subject*" (1982)², suppleret med Dag Hedes bog *Det Tomme menneske* (2007) samt John Krejsler (Ed.) *Pædagogikken og kampen om individet* (2004) vil jeg *dels* prøve at redegøre for nogle af Foucaults centrale begreber, *dels* følge nogle af disse begreber ind i den uddannelsesmæssige virkelighed, som Krejsler beskæftiger sig med.

Derudover vil jeg kaste et blik på nogle af disse problematikker som de konkret kunne eller måtte udspille sig på RMC.

Dette leder frem til følgende problemformulering:

1.4 Problemformulering

På grundlag af Foucaults "*Why study power: The Question of the subject*" vil jeg redegøre for hans forståelse af begrebet 'magtforhold'.

Med inddragelse af Krejlers artikel "*Pædagogiske spil med personligheden som indsats*" stilles spørgsmålet: Hvordan kan Foucaults tanker om magtforhold og individualisering inspirere i forhold til en analyse af sådanne forhold på en institution som RMC?

Særligt fokus ligges på:

horisontale og vertikale magtforhold

'krammertyraniet'

1.5 Problemafgrænsning/undersøgelsesfelt

Da Foucaults forfatterskab er ganske omfattende, har jeg, grundet denne opgaves tilsigtede omfang, valgt kun at inddrage ovennævnte essay. Dette er til gengæld skrevet relativt sent i forfatterskabet³ og kan således, i min forståelse, ses som en form for personlig opsummering fra hans side vedrørende de, for ham, centrale begreber såsom *magt* og *subjektet*.

Tilsvarende vil jeg ikke prøve at levere en Foucault'sk, udtømmende analyse af RMC's aktiviteter men blot behandle et par enkelte af disse samt perspektivere, hvad man i en anden - mere dybdeborende - sammenhæng kunne gå videre med.

1.6 Redegørelse for metode

Med udgangspunkt i de, i kapitel 2, udarbejdede tekstanalyser, vil jeg, i kapitel 3, prøve at kaste lys på forskellige aspekter på RMC, der kunne ses som værende eksempler på de i kapitel 2 omtalte begreber.

En del ord i denne opgave, fx. 'magt', sættes i anførselstegn (specielt) første gang, de optræder. Dette gøres i forsøg på, med fænomenologisk inspiration, at sætte ordet til beskuelse, således at det ikke, per automatik, tillægges kun den betydning, som det 'plejer' at have. På denne måde prøves således at suspendere den lovmæssige eller -givne selvfølgelighed, der ofte omgærder sådanne ord med 'meta'-kvaliteter.

KAPITEL 2

2.1 Why study power: The question of the subject

Den franske filosof Michel Foucault (1926–84) er mest kendt for sine kritiske studier af sociale institutioner som fx. psykiatri, medicin, humanvidenskaberne, fængselsvæsenet samt seksualiteten.

Hans omfattende arbejde med begreberne subjekt, magtforhold, viden og diskurs har vundet vid udbredelse, og hans skrifter fremstår som "en form for "civiliseret anarki", hvor Foucault med stor genstandssensitivitet, grundighed og præcision søger at udfordre videnskaben videnskabeligt, at underminere fornuften med fornuft så at sige."⁴

Det er således rationalismen, der står til undersøgelse, og Foucaults tekster fungerer med et "fravær af de store referenter"⁵. Der er intet sikkerhedsnet, ingen betryggende essentialismer at falde tilbage på, intet (kan) tages for givet.

2.1.1 Subjektet

Selvet⁶ - eller 'subjektet' - der iflg. Hede fremstår som "den centrale akse i Foucaults tænkning"⁷, ses, i Foucaults analyse, ikke som noget man 'er', men noget, man, gennem forskellige mekanismer, 'bliver gjort til'.

Hans mål var ikke at frembringe teorier eller metodologier desangående, men at skrive historien om, "the different modes by which, in our culture, human beings are made subjects".⁸

Grundliggende har denne 'objektivering' af subjektet, iflg. Foucault, tre fremtrædelsesformer:

Foucault	Hede
De 'spørgende' måder', der, fx. som den klassiske periodes grammatik, filologien og lingvistikken, præsenterer dem selv som videnskabelige.	"objektiverer det talende selv"
Det, set fra et samfundsøkonomisk perspektiv, produktive subjekt	"genstandsgør det arbejdende, produktive selv"
Det, slet og ret, at være "alive in natural history and biology"	"det levende selv"

Disse facetter behandles, iflg. Hede, indgående i *Les mots et les choses* (1966) samt til dels *L'archéologie du savoir* (1969).

Den anden af objektiveringens fremtrædelsesformer er det, Foucault kalder for 'adskillellesmetoder', hvor subjektet enten oplever en indre adskillelse (fra sig selv) eller en ydre adskillelse (fra andre). Det er disse objektiverende følger af anvendelse af begreber såsom: gal/normal, syg/rask og kriminel/lovlydig, som Foucault indgående har behandlet i værkerne *Maladie mentale et psychologie* og *Histoire de la folie à l'âge classique* (Galskab), *Naissance de la clinique* (Sygdom) og *Surveiller et punir* (Forbrydelse).⁹

Den tredje fremtrædelsesform er den måde, som mennesker selv gør sig til subjekter; e.g. indenfor seksualitet. Disse mekanismer behandler Foucault i det ufuldendte værk *Surveiller et punir*.

2.1.2 Magt

På samme måde som mennesket, iflg. Foucault, er indlejret i produktions- og betydningsforhold, er det også indspundet i 'magtforhold'.

Hvor henholdsvis økonomisk teori/historie samt lingvistik/semiotik, iflg. Foucault, er anvendelige til at analysere førstnævnte to forhold, var der, når det kom til undersøgelse af magtforhold, ingen brugbare redskaber udover at studere magtens lovgrundlag og legitimering samt de institutionelle modeller med spørgsmål som fx.: 'Hvad er en stat?'

Da Foucaults ærinde ikke var 'magten' men subjektet, var det nødvendigt, for ham, "to expand the dimensions of a definition of power if one wanted to use this definition in studying the objectivizing of the subject".¹⁰

I den 'moderne stat', der siden dens spæde fremtoning i slutningen af det 15. århundrede, er kendetegnet ved en politisk styring af samfundet, er det, iflg. Foucault, (også) filosofiens rolle at holde vagt over "the excessive powers of political rationality".¹¹

Men da 'rationalitet', som et metabegreb, er en (for) diffus og upraktisk, ja, faktisk farlig, størrelse at prøve at opfatte 'samlet', foreslår Foucault, at man i stedet prøver at kaste blikket på forskellige rationaler som refererer til 'grundlæggende oplevelser', som de fx. findes indenfor fx. galskab, sygdom, død, kriminalitet, seksualitet, mv..

Som metode foreslås en mere empirisk, virkelighedsforankret tilgang med en større sammenhæng mellem teori og praksis og med udgangspunkt i modstanden mod de forskellige former for magt. Hvis man eksempelvis vil undersøge, samfundets forståelse af 'tilregnelighed' undersøges 'galskab', etc.

Modstanden mod, samt forsøgene på at holde sig fri af disse forhold, bruges på denne måde som en 'kemisk katalysator' til at klarlægge magtforholdene, lokalisere dem, kortlægge de metoder de benytter sig af samt synliggøre de modsætningsforhold ("antagonism"), de indeholder.

2.1.3 Modstand mod magt

Der findes en række forhold, der karakteriserer denne modstand mod magt, *i.e.* den objektiviserende subjektstyring, der fx. udspilles i forhold som: mænd (ud) over kvinder, forældre over børn, psykiatri over mentalt syge, medicin over befolkningen, administration overfor hvordan mennesker lever.

De kendetegnes, iflg. Foucault, ved at være:

‘tværgående’, internationale, og “not confined to to a specific political or economic form of government”¹².

rettet direkte mod magtens udøvelse, ikke de bagvedliggende, mulighedsbetingende faktorer.

umiddelbare og reagerende på de magtforhold, der ligger tæt på og har indflydelse på det enkelte individ og arbejder for øjeblikkelige løsninger.

a. nærer ikke forhåbninger om grundlæggende reformer.

b. er anarkistiske i deres udformning.

rettet mod individets status:

a. retten til at være forskellig og individuel

b. rettet mod det, der kan isolere individet fra andre og binde dets identitet på en begrænsende måde.

i opposition til de magtvirkninger, der er knyttet til brug (og misbrug) af viden, kompetencer og kvalifikationer, et opgør med the “*regime du savoir*”¹³ (vidensregimer).

rettet mod identitetsproblematik: Hvem er vi?

Formålet med disse kampe er ikke et angreb mod bestemte (magt)institutioner, grupperinger, eliter eller klasser, men snarere mod de ‘teknikker’ magten benytter sig af.

Opsummerende siger Foucault:

“This form of power applies itself to immediate everyday life which categorises the individual, marks him by his own individuality, attaches him to his own identity, imposes a law of truth on him which he must recognise and which others have to recognise in him. It is a form of power which makes individuals subjects”¹⁴

Ved at spille på begge mulige betydninger af ordet ‘subject’:

1. underkastet andre gennem kontrol eller afhængighed

2. bundet til sin egen identitet gennem bevidsthed eller selvkendskab

antyder Foucault en magt, der både undertvinger (“subjugates”) og indsætter subjektet i forhold til noget/nogen (“makes subject to”).

Med Hedes ord er det, kortfattet, “et hovedkarakteristika ved den moderne magt ..., at den subjektiverer, underkaster og genstandsgør individerne”¹⁵.

Generelt falder disse kampe indenfor tre typer, der kan optræde individuelt eller i kombination.

1.	mod dominering på etnisk, socialt eller religiøst grundlag	karakteristisk for feudaltiden
2.	mod udnyttelse (der separerer individet fra hvad de(t) producerer)	karakteristisk for det 19. århundrede
3.	mod hvad der binder individet til sig selv; underkastelsen af subjektiviteten	karakteristisk for vor tid

Omend disse kampe kan optræde i sammenblandet form, vil én af dem, iflg. Foucault, altid være den fremherskende.

Kritikere vil måske argumentere, at den 3. type er en afledt følge af 1-2, men Foucault hævder, at selvom det er svært at studere den 3. uden at tage 1-2 med i betragtning, er denne ikke kun en konsekvens af de mere fundamentale mekanismer, der er fremherskende i de to førstnævnte.

2.1.4 'Pastoral' magt

Magtkampene, argumenterer Foucault, er, som tidligere nævnt, konsekvensen af den politiske ledelse af samfundet, der blev etableret med den moderne vestlige 'stat'.

Normalt opfattes staten mest som en 'magt', der beskæftiger sig med totaliteten (eller en klasse/gruppe) og som ignorerer det enkelte individ. Men statens magt beror - hvilket iflg. Foucault er en af dens styrker - på dens både individualiserende såvel som totaliserende virkning.

"Never, I think, in the history of human societies ... has there been such a tricky combination in the same political structures of individualization techniques, and of totalization procedures".¹⁶

Dette forhold er afstedkommet af statens integration af den, fra de kristne institutioner etablerede, pastoralmagt i en ny 'politisk' form.

Denne, "som ved sin fremkomst var et historisk og kulturelt nyt fænomen med en række hidtil usete karakteristika"¹⁷ havde en række mål:

1. Det ultimative sigte var at sikre individuel frelse i det hinsidige
2. Den var ikke blot en 'befalingsinstans', men måtte være villig til at ofre sig for frelsen af flokken (i modsætning til 'for regenten').
3. Den ser ikke kun efter fællesskabet, men efter hver enkelt individ hele livet igennem.
4. Denne form for magt "cannot be exercised without knowing the inside of peoples mind, without exploring their souls, without making them reveal their innermost secrets. It implies a knowledge of the conscience and an ability to direct it"¹⁸

Dette magtforholds ærinde, med dens 'sandhedssøgning', er orienteret mod den individuelle frelse i modsætning til gængs 'politisk' magts fokus på totaliteten.

Men hvor pastoralmagt har mistet sin vitalitet siden det 18. århundrede, har denne magttype, iflg. Foucault, sideløbende spredt og mangedoblet sig fra sin gejstlige institutionalisering til verdenen uden for kirkens institutioner.

I denne proces knyttes yderligere karakteristika til denne 'nye' form for pastoralmagt:

1. Et verdsligt sigte afløser det religiøse og frelse går fra at være rettet mod 'det hinsidige' til i 'denne verden'. Den antager også en ny betydning med fokus på fx.: helbred, velbefindende, sikkerhed og beskyttelse mod ulykker.
2. Antallet af den pastorale magts embedsmænd stiger; statsapparatet, offentlige institutioner (fx. politi), godgørere af forskellig karakter, hospitaler samt 'familien' blev også inddraget i de pastorale funktioner.
3. Både sigtet med og forøgelsen af antallet af 'pastorale repræsentanter' stillede med et 'dobbeltblik' skarpt på mennesket i to roller:
  - a. som en del af helheden; dvs. befolkningen/samfundet modsat tidligere 'menigheden'
  - b. som individ (modsat tidligere som 'synder').

På denne måde etableres en yderst sofistikeret moderne statsmagt - der fungerer som støbeform for den moderne individualisering - hvor:

"...power of a pastoral type, which over centuries -- for more than a millennium -- had been linked to a defined religious institution, suddenly spread out into the whole social body; it found support in a multitude of institutions. And, instead of pastoral power and a political power, more or less linked to each other, more or less rival, there was an individualizing 'tactic' which characterized a series of power: those of family, medicine, psychiatry, education, and employers."¹⁹

På baggrund af disse simultane individual- og totaliseringsprocesser, mener Foucault, at det er på tide at komme videre end Kant-inspirerede Aufklärung's-spørgsmål²⁰, og i stedet vende et mere nutidigt blik, som et forsøg på at bryde fri af omtalte proces, mod at 'nægte', hvad vi er.

2.1.5 Hvordan udøves magt?

At forudsætte at magt blot 'findes' som en "mystisk substans"²¹, grænser, for Foucault, til en form for undvigende fatalisme.

I forlængelse deraf sker der ofte, når magtrelationer skal undersøges, en reduktion, således at der fokuseres mere på følgerne af magtudøvelsen frem for at disse forbindes til magtens årsager eller dens grundlæggende natur.

Men, argumenterer Foucault, magt besidder tre distinkte kvaliteter:

Dens oprindelse	Hvad?
Dens grundlæggende natur	Hvorfor?
Dens manifestationer?	Hvordan?

Når han vælger at ligge vægten på spørgsmålet 'hvordan', er det *dels* for at få diskussionen løftet ud af de potentielt endeløse spekulationer 'hvad' og 'hvorfor' kan afføde, *dels* for at indtage en mere åben tilgang til udforskningen, da "to begin the analysis with a "how" is to suggest that power as such does not exist"²²

Ordet 'hvordan' skal således ikke forstås i betydningen, hvorledes den manifesterer sig selv, men med hvilke midler den udøves. Spørgsmålet er: "What happens when individuals exert (as they say) power over others?"²³

Det er vigtigt at skelne mellem tre aspekter af magt:

'Fysisk magt' er den, der udøves over ting, og som besidder kapaciteten til at ændre, bruge, forbruge eller destruere disse.

De strukturer eller magtmekanismer, der har Foucaults interesse, karakteriseres ved, at de bringes i spil i relationerne *mellem* individer (eller grupper); det at visse personer udøver magt over andre. 'Kommunikationsforhold' der overgiver information ved hjælp af sprog, tegnsystemer eller andre symbol-baserede meddelelsesmidler.

Selvom kommunikation altid indebærer altid en vis grad af handlen '(oven)på' en anden eller andre, og at denne 'kommunikeren' kan have som formål eller konsekvens at opnå resultater i magtens domæne, er sidstnævnte ikke nødvendigvis en konsekvens af det første.

Som et eksempel på, hvorledes disse tre typer magt kan sættes i spil og udgøre et reguleret, samlet system ("blocks"), nævner Foucault 'skolen' der udgøres af:

de fysiske rammer

"kommunikations-spillet", der iværksættes gennem lektioner, spørgsmål og svar, ordrer, mv.

tests og overvågning, belønning og straf

Disse forhold er indbyrdes nøje justerede for at sikre læring, erhvervelsen af evner, en hensigtsmæssig opførelsesmåde samt for at maksimere udøvelsen af magt indenfor 'systemet'.

Disse 'blokke' indeholdende de, operationaliserede,

"... technical capacities, the game of communications, and the relationships of power are adjusted to one another according to considered formulae, constitute what one might call, enlarging a little the sense of the word, diciplines"²⁴

På denne måde etablerer Foucault således systemernes opdragende eller tugtende funktioner, som de også kan findes i fx. klostre, hospitaler, oplæringsforhold og militæret.

Derved bliver opgaven, iflg. Foucault, "to give oneself as the object of analysis power relations and not power itself - power relations which are distinct from objective abilities as well as from relations of communication"²⁵.

2.1.6 Hvad udgør magts særlige beskaffenhed?

'Magt' - med stort eller lille *m* og som en universal kraft - findes iflg. Foucault ikke, men defineres som "a way in which certain actions modify others". Magten eksisterer således kun, når den sættes i handling og dens natur er i forlængelse heraf således heller ikke en følge, eller afhængig, af andres tilladelse/samtykke, selvom denne/dette evt. kan foreligge.

Foucault påpeger også, at der grundlæggende ej heller er tale om en 'frasingelse' af frihed, eller en overførsel af ret eller rettigheder til en anden (eller andre), manifestation af konsensus eller for den sags skyld anvendelse af vold.

Mens vold og konsensus er mulige redskaber eller resultater ift. udøvelsen af magt, er de ikke dens princip eller grundlæggende natur.

Magtforhold defineres derimod som:

“a mode of action which does not act directly and immediately on others. Instead it acts upon their actions: an action upon an action, on existing actions or on those which may arise in the present or the future”²⁶

Denne ‘handlen på andres handlinger’ kan kun udspilles, når:

1. den som magten ‘udøves over’ grundlæggende er anderkendt som en person(er), der selv handler
2. en magtrelation vil altid indeholde en hel række mulige reaktioner, resultater og nyskabelser

Foucault spiller på den dobbelte betydning af det franske verbum ‘conduire’²⁷, der i lighed med på dansk ‘at styre’ (sig selv), har to betydninger:

1. at ‘lede’ andre
2. en ‘måde’ at opføre sig på i et område med mere eller mindre åbne muligheder

Så når magtforholdet, i Foucaults forståelse, effektueres, når nogen, på denne måde, er “guiding the possibility of conduct and putting in order the possible outcome”²⁸, bliver det en form for ‘government’ i den meget brede betydning ordet havde i det 16. århundrede, hvor det ikke kun refererede til politiske strukturer, men nærmere “designated the way in which the conduct of individuals or of groups might be directed: the government of children, of souls, of communities, of families, of the sick”²⁹

På denne måde, bliver det at ‘styre/lede’, “the government of men by other men”, til dette at strukturere mulighedsområderne for andres handlinger.

En central pointe er, at frihed både er forudsætningen for magtudøvelse, men også dens grundlag. Magt kan *kun* udøves over ‘frie’ mennesker, hvis handlinger foregår i et ‘mulighedsrum’.

Men på samme tid forsvinder frihed, hvor magt udøves; der finder ingen direkte konfrontationer sted mellem magt og frihed, da de er gensidigt ekskluderende.

På samme måde som man heller ikke kan have *både* ‘orden’ og ‘kaos’, ville jeg mene.

Dette komplicerede sammenspil, som hos Foucault hverken opfattes som værende positivt eller negativt, men mere et faktum, formulerer han med en vis poesi (i min oversættelse): “at i hjertet af magtrelationen, og som en konstant provokation, bor viljens genstridighed og frihedens uforsonlighed”³⁰.

2.1.7 Hvordan analyseres magtforhold?

Iflg. Foucault er muligt at analysere magtrelationer med udgangspunkt i konkrete institutioner, såsom fx. skoler, hospitaler og sindssygeanstalter, men han påpeger dog faren for at forledes til (fejlagtigt) at tro, at ‘magten’ udspringer fra institutionen selv.

Dens fundamentale forankring skal rettere lokaliseres “rooted deep in the social nexus, not reconstituted “above” society as a supplementary structure whose radical effacement one could perhaps dream of.”³¹

Et samfund uden magtforhold er således en abstraktion og for at analysere disse, er der en række punkter, der skal fastslås:

1. ‘Adskillelespositionen’, der tillader, at man handler (oven) på andres handlinger. Denne kan være bestemt af loven, status og traditionsvundne privilegier, økonomisk kapacitet og besiddelse, forandringer i produktionsprocesser, sproglige eller kulturelle forskelle, knowhow og kompetence, etc.
Alle magtforhold iværksætter ‘adskillelse’, der både er deres forudsætning og konsekvens.
2. Det tilstræbte mål for de, der ‘handler på andres handlinger’, fx.: opretholdelsen af privilegier, profitakkumulering eller operativ anvendelse af lovmæssig magt (kontrol).
3. Midlet hvormed magtforholdet etableres. Er det under trussel om våben, ved ordets magt, økonomiske uligheder, kontrolmekanismer, overvågning, i følge fastlagte/foranderlige, (u)skrevne regler og med eller uden de teknologiske midler til at sætte alle disse ting i værk?

4. Institutionaliseringsform: hvilken type institution er i anvendelse? Fra komplekse makroinstitutioner (den lovgivende stat) over 'lukkede' systemer såsom fx. skoler og militær til micro-institutioner som fx. 'familien'.
5. Rationaliseringsgrad: magtudøvelsens kapacitet til at udstyre sig selv med justerbare processer, der maksimerer udbyttet med blik for omkostningerne (økonomiske såvel som menneskelige, fx. modstand).

2.1.8 Magt- og strategiforhold

Foucault anvender, i denne sammenhæng, ordet 'strategier' som en betegnelse for de mekanismer, der bringes i spil i magthold.

Grundlæggende gives der tre betydninger:

for de midler, der bruges til opnåelsen af et mål.

for den måde en person handler på set i lyset af, hvorledes vedkommende vil have andre til at handle og samtidigt imødegå 'modstanderens' træk.

for de midler, der skal til for at opnå sejr; at berøve modstanderen dennes forsvarsmidler.

Disse 'strategier' bliver i forlængelse heraf af konfronterende karakter, kampstrategier, der udspiller sig i samme terræn som den tidligere nævnte 'magtforhold vs frihed' problematik.

Opsummerende siger Foucault:

"...there is no relationship of power without the means of escape or possible flight. Every power relationship implies, at least in potentia, a strategy of struggle, in which the two forces are not superimposed, do not lose their specific nature, or do not finally become confused. Each constitutes for the other a kind of permanent limit, a point of possible reversal"³²

Disse 'kampe', argumenterer Foucault, iværksættes altid ud fra ønsket om at skabe et 'magtforhold' og har som deres basis troen på, at man (selv) besidder en "winning strategy". På samme tid ligger imidlertid også hele tiden den latente mulighed, at magtforholdet, så at sige, vendes 'på hovedet'; at fjenden sejrer og et nyt magtforhold derved etableres.

Således giver Foucault, efter min mening, alt i alt - på kun 18 sider - en intens og sammenhængende oprulning af sin forståelse af magtforhold set fra subjektperspektiv samt de forskellige måder, som vores vesterlandske kultur subjektiverer mennesket på. De begreber, han præsenterer i essyet, og som han behandler indgående i sit øvrige forfatterskab, har vundet stor udbredelse og indenfor fx. diskursanalyse, er Foucault "blevet en figur, som man forholder sig til i sit arbejde - og som man helst skal kommentere, modificere, kritisere og meget gerne citere"³³.

I det følgende afsnit vil jeg følge med pastoralmagten ind i Krejslers verden, da dette begreb i den aktuelle tekst bruges som løftestang til at forstå sider af den moderne uddannelsesmæssige virkelighed.

2.2 Pædagogikken og kampen om individet

I ovennævnte bog, med undertitlen *Kritisk pædagogik, ny inderlighed og selvets teknikker* kredser John Krejsler, mfl., omkring de moderne institutioner, "der i stigende grad finder det påkrævet at legitimere sig ved at være til for klienten og dennes personlige udviklings skyld"³⁴, samt den "individualisering, intimisering og privatisering af det pædagogiske felt"³⁵, der har domineret siden begyndelsen af dette århundrede.

Denne udvikling, hvor fokus er på at sætte den lærende i centrum samt (livslang) 'læring' frem for 'undervisning', spores tilbage til de, stadig herskende, nyliberale strømningers start i 1980'erne.

Denne 'individualiseringsdiskurs' - med mantraet 'ansvar for egen læring' - afføder bl.a. en række nye undervisningsformer og pædagogiske redskaber som fx.: differentieret undervisning, projektarbejdsformen, logbogen, sociale kontrakter og personlige handlingsplaner.

Tidligere tiders 'professionelle' formidling af faglighed bevæger sig mod, at lærere og elever nu forventes at kunne navigere i det spillerum, hvor "personlighed, intimitet og nære relationer i stigende grad bliver afgørende for, at professionel praksis kan lykkes"³⁶.

I den moderne verden, præget af kontingens på mange planer, bliver det nødvendigt for både underviseren og den underviste, i stigende grad, at

“udvikle personlige kompetencer i tillæg til faglig viden og færdigheder for at være tilstrækkelig fleksibel og omstillingsparat til også at kunne håndtere mange job-, partner-, bekendtskabs- og boligskift i løbet af sin tilværelse. Den professionelle må på sin side kunne forholde sig til en faglig tradition, der er under stadig forandring, og som bliver stadig mere mangfoldig og tværfaglig”³⁷

På denne måde rykkes ved grænserne, for “hvad der hører individets offentlige fremtræden til, og hvad der hører dets private, personlige og intime verden til”.³⁸

Med henvisning til Foucault samt hans beskrivelse af, hvorledes individer integreres i moderne institutioner, beskriver Krejsler, hvordan:

“Den lærende må vænne sig til, at bekendelse, selvevaluering og selvbeherskelse hører til dagens orden, således som det foreskrives i nye dominerende pædagogiske praktikker såsom projektarbejdsformen, logbogen, sociale kontrakter, personlige handlingsplaner, selvdiagnosticering og så fremdeles”³⁹

Denne ‘selvdiagnosticering’ var filosofen Rousseau allerede inde på i sin filosofiske vinkling af ‘opdragelsen’ af mennesket i bogen *Émilie* (1762); hvorledes tilrettelægges man undervisningen således, at eleven gør det, som læreren forventer, men samtidigt er i den tro, at vedkommende selv har bestemt.

Disse nyere pædagogiske forhold sættes, af Krejsler, også ind i en større sammenhæng, i et “nøje reguleret diskursivt rum”⁴⁰, hvor han inddrager de af Foucault beskrevne institutionelle ‘blocks’, hvor der iscenesættes en lang række koordinerende aktiviteter (jf. 2.1.5).

Af disse nye “pædagogiske individualiseringsspil” beskriver Krejsler de tre nedenstående, der alle spiller ind i det rum, hvor undervisningens fundament og arbejdsform er elevens (og lærerens) villighed til, på sin vis, at blotlægge deres indre som et led i arbejdsformen.

Denne evne til at kunne udtrykke sin individualitet helt konkret er, iflg. Krejsler, en central komponent ift. fremtidige beskæftigelsesmuligheder. Man må:

“mestre at sætte ord på og markedsføre sine kompetencer i en verden under hurtig forandring, hvor eksamensbeviset i stigende grad erstattes af cv’et eller den psykologiske test,”⁴¹

2.2.1 Projektarbejdsformen

Denne har siden 1970’erne, hvor den især blev anvendt på de nye universitetscentre i Ålborg og Roskilde (RUC), været en væsentlig bestanddel af den moderne, kritiske pædagogiks metoder.

Læreren optræder i rollen som “konsulent, vejleder, coach, inspirator eller ligefrem kritisk ven”⁴² og arbejdsformen iscenesættes på måder, hvor det ‘faglige’ og det ‘personlige’ glider over i hinanden. Alle er ‘på’, lærer såvel som elever, og man forventes, engageret, at byde ind med sin individualitet og samarbejdsvilje. Projektet bliver på denne måde, iflg. Krejsler, et særligt *brand*, der skal afspejle den enkeltes unikke originalitet.

Tilhængere af arbejdsformen argumenterer, at den udvikler “færdigheder i at forhandle på baggrund af løbende refleksion over balancen mellem projektets mål og egne færdigheder, kundskaber og interesser” samt, at man udvikler “søge-, prioriterings- og kvalificerings teknikker i sin omgang med viden”.⁴³ Begge kvaliteter, der er meget anvendelige i det moderne videnssamfund.

Kritikere vil, bla. med afsæt i Foucault, påpege, hvorledes projektarbejdsformen

“kan forvrænges til en praksis, der i sine krav om personlig stillingtagen til kulturel viden på næsten pietistisk vis fordrer inderlighed og manifestation af egen indre sandhed i al offentlighed”.⁴⁴

Dertil kommer, at en evt. ‘modstand’ mod at deltage i gruppearbejdet, med argumenter fra psykologien, kan udlægges som, at man ‘blot’ ønsker at tilegne sig ‘gold’ viden *eller* som en form for asocialitet.

Der kan således ske det, at:

“missionen for individualitet og personlig udvikling bliver et krav, man ikke kan sige nej til. Man lærer desuden, at man skal kunne iscenesætte sig selv i denne missions billede, som om man selv havde bestemt, at ens individualitet skulle konstrueres på netop denne måde”⁴⁵

Slutteligt påpeger Krejsler, at projektarbejdsformen med sin *på den ene side*, i princippet, meget demokratiske facon og *på den anden side* værende underlagt institutionelle rammer og bekendtgørelser, er med til at forstærke tendensen til, “at lære det enkelte individ at opfatte det, som institutionen vil med ham, som noget han grundlæggende selv har villet”⁴⁶. Dertil kan så ligges en vis form for fratagelse af den enkeltes, individuelle ret til at holde sit indre liv for sig selv.

2.2.2 Logbogen

Med inspiration fra sit maritime ophav, er logbogen den enkeltes notater vedr. egen (lærings)rejse og kan indeholde alt fra kortfattede notater, om hvad der er læst, etc. til meget personlige refleksioner over ens ‘psykologiske dagsform’.

Krejsler påpeger, at den i sin kobling mellem det ‘faglige’ og det ‘personlige’ er med til at iscenesætte læring “som et grænseløst og aldrig afsluttet projekt, hvor personlig og faglig udvikling gradvist bliver til to sider af samme sag”⁴⁷.

Udover de indlysende fordele i forhold til, qua logbogen, at kunne foretage personlige refleksioner, kan den også optræde som en form for ‘omklamring’, en uærlig ‘snagen’ i elevens indre liv samt som en ‘selvangivelse’ og erstatning for lærerens sorte bog.

2.2.3 Den sociale kontrakt

Denne er en funktion, der på et vist niveau overtager lærerens ‘skælden ud’. Med sin etablering af den ‘ligeværdige’ samtale(r) motiveres / tvinges eleven til at komme til den nødvendige selverkendelse i forhold til de regler og måder, som vedkommende fremover skal forpligtige sig til.

Disse, på sin vis inkvisitoriske bekendelsesprocesser kan, iflg. Krejsler, inkludere følgende diskurser:

Rationalitet - det bedre argument afgør den ‘fælles’ konsensus

Demokrati - parterne er ‘i princippet’ lige i samtalen, hvilket imidlertid, iflg. Krejsler, er en illusion qua lærerens, på alle måder, større erfaring samt de institutionelle rammer

Jura - samtalens konklusion nedfældes og underskrives af begge parter.

Til trods for den sociale kontrakts mange udmærkede kvaliteter og anvendelsesmuligheder, ser Krejsler den også som:

“en glidning over mod juridisk lignende procedurer, der binder elevernes motivation og loyalitet til forslag, som de i samtalens navn selv har været med til at bestemme. Her sikres gennem kontraktuel forpligtelse selvdisciplin, ro og orden med videre”⁴⁸

Ovenstående tre komponenter, der alle i højeste grad har vundet indpas i de nye Bachelor- og Kandidat-uddannelser på RMC siden 2004, vil jeg vende tilbage til i det følgende kapitel.

KAPITEL 3

3.1 Diskussion

Som nævnt i Kapitel 1 vil jeg i denne 3. del af opgaven prøve at sætte Foucaults og Krejsler tekster i spil ift. nogle af RMC’s aktiviteter.

Grundet denne opgaves relativt beskedne omfang vil jeg, jf. problemformuleringen, fokusere på henholdsvis de *horisontale* og *vertikale magtforhold* og ‘*krammertyraniet*’.

Da RMC's praksis er funderet på udøvelse af musik, er der dog ét forhold - der hviler på fuldstændigt andre forudsætninger end Foucaults magt-begreber - som jeg,, med en perspektivforskydning og helt overordnet, først må forholde mig til; *musikken selv*.

3.2 Spiller musikken en rolle?

At svare på et spørgsmål af ovenstående karakter, kan, efter min mening, kun gøres ud fra en subjektiv position. Alle udsagn vedrørende, at 'musik' måtte være dette eller hint, kan, i sidste ende, kun stå for afsenderens egen regning og ikke kanoniseres som den objektive sandhed. Den kan selvfølgelig beskrives diskursivt fra en række positioner, fx.: sociologiske, kulturelle, naturvidenskabelige, økonomiske, religiøse, håndværksmæssige, etc., men når jeg i det følgende prøver at læse Foucault og Krejsler ind over RMC's aktiviteter, har denne diskussion intet med musik (som fænomen) at gøre.

Der, hvor Foucaults forståelser, efter min opfattelse, kan være anvendelige i denne sammenhæng, er, når genstandsfeltet er 'magtforhold' og 'bekendelsesformer', der som sådan ikke har noget med musik at gøre, men formodentligt vil kunne findes tilsvarende på andre typer uddannelsesinstitutioner.

Karakteristisk nok kan man, hvis man gennemlæser institutionens lovgrundlag, studieordninger, resultatkontrakter, etc., intetsteds finde *musikken*, RMC's hele eksistensgrundlag og forudsætning, nærmere beskrevet.

Når den nævnes, er det dens følgevirkningerne frem for dens væsen, der beskrives; fx. visionserklæringen "at uddanne kandidater, der skaber musikoplevelser, der beriger og bevæger"⁴⁹.

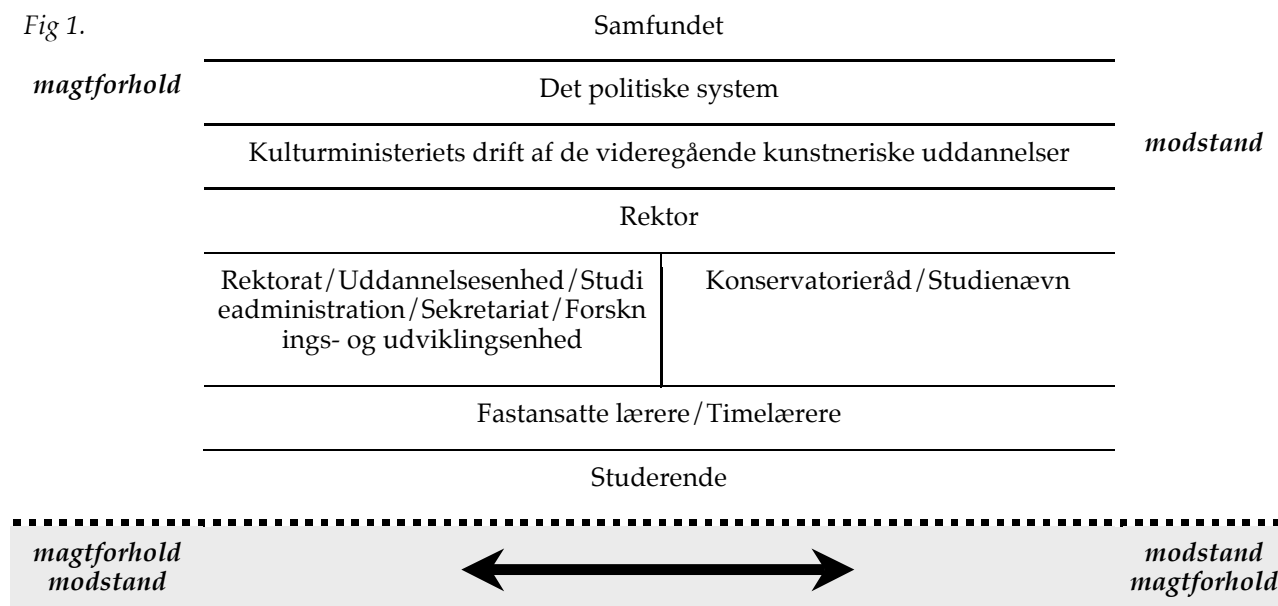
Sat på spidsen, vil jeg faktisk, med et lille tvist af Foucault (jf. 2.1.6), postulere, at på samme måde som frihed forsvinder, hvor magt udøves, gælder det tilsvarende - med en omskrivning af Foucault-udsagnet vedr. magtforhold/ frihed - at

"i hjertet af magtrelationen, og som en konstant provokation, bor musikkens genstridighed med dens frihedssøgende uforsonlighed".

Forståelsen af RMC's aktiviteter, i nærværende sammenhæng, er således som en *uddannelsesinstitution*, der, i parentes bemærket, har en kulturformidlende og - bevarende opgave.

3.3 RMC's plads i verden - horisontale og vertikale magtforhold

For først at få et overblik over den 'makro-struktur' RMC er indlejret i (jf. 2.1.7), kan man, med en udvidelse af organisationsdiagrammet for RMC⁵⁰, opstille følgende hierarki (fig. 1).

En interessant pointe er, at de nederst rangerende, de studerende, faktisk også er repræsenteret i det øverste lag, hvor de, som demokratiske borgere, er med til at vælge det politiske system og således, omend af omveje, faktisk har indflydelse på deres egen situation / status.

I et Foucault'sk perspektiv må man forestille sig, at magtforholdene ikke kun udspiller sig *vertikalt*, fra oven og ned som traditionel juridisk magt, men også *horisontalt* på de enkelte niveauer.

Dette er søgt illustreret med pileretningerne på figuren.

Kampen ses ikke som "en global, binær kamp mellem undertrykkere - "magthavere" - og undertrykte, og den kan ikke indpasses i et aktivt/passivt skema"⁵¹, men er snarere alles kamp - og i forlængelse deraf, den af Foucault beskrevne, 'modstand' - mod alle, på kryds og tværs, og ofte helt ned på mikroplanet.

Der foregår nemlig ligeledes (jf. 1.2) - ud fra egen erfaring - masser af daglige, horisontale kampe; mellem studerende, lærere, ledelse, administration, etc..

En vigtig pointe, i den sene fase i Foucaults forfatterskab, er, at magt ikke er noget negativt, men snarere noget "produktivt, "positivt"⁵² og som begreb

"upersonligt" eller rettere "overpersonligt"; magten determineres ikke af enkeltpersoner eller generalstaber, og den kan heller ikke føres tilbage til "store referenter" eller determinerende størrelser (som Kapitalen eller begæret).⁵³

Hvis de moderne pastorale bekendelsesformer inddrages, kunne det - i en forenklet, illustrativ udgave - opstilles som på fig. 2 (Bilag 1).

Der 4 komponenter (jf. 2.1.7), der indgår, er:

1. 'Adskillellespositionens' legitimering
2. Midlet hvormed magtforholdet etableres
3. 'Modstanden' mod magt
4. Den moderne pastorale bekendelse

Magtforholdene, denne handlen på andres handlinger (jf. 2.1.2), der både udøves fra oven og nedefter og på tværs på de enkelte niveauer, resulterer i modstand (jf. 2.1.3), der primært rettes mod den nærmest liggende magtudøver, hvad enten det er laget ovenover eller kollegaen ved siden af.

Modstanden er rettet mod den objektivisering af subjektet(erne), der finder sted; *dels* at man horisontalt sidestilles med de andre subjekter på samme niveau og som konsekvens heraf vertikalt differentieres, *dels* at man, som italesat og genstandsgjort subjekt, adskilles fra sin egen, indre verden og forståelse.

Figur 2 kan ses som illustration af én - af mange - muligheder for at bruge Foucaults begreber til at holde en konkret virkelighed ud i armslængde for, på denne måde, at give mulighed for nye betragtninger, diskussioner og samtaler.

3.3 En synder bekender - 'krammertyraniet'

"Jeg stakkels synder bekender mig for Gud skyldig i alle synder. Særlig bekender jeg for dig, at jeg er karl eller pige o.s.v., men desværre ikke tjener mit herskab med troskab; thi her og der har jeg ikke gjort, hvad de påbød mig, jeg har gjort dem vrede og fået dem til at bande, jeg har været forsømmelig og ladet skade ske. Jeg har også været usømmelig i ord og gerninger, har yppet kiv med de andre i min stilling, jeg har knurret og bandet mod min husmoder o.s.v. Alt dette gør mig ondt, og jeg beder om Guds tilgivelse; jeg vil forbedre mig."⁵⁴

Foucault er, efter min mening, med sin analyse af pastoralmagtens transformation ind i den moderne, politiske stat (jf. 2.1.4) inde i et meget interessant og tankevækkende terræn, der er det grundlag, Krejsler bygger videre fra i sin artikel om den øgede subjektivisering og påtvungne intimisering af aktørerne i den moderne undervisningsinstitution.

Denne magtudøvelse, der ikke kan udøves uden, at de implicerede "røber deres inderste hemmeligheder"⁵⁵, installerer ved dens virke 'samvittighed' som en altid tilstedeværende komponent. Man regulerer på denne måde *både sig selv indefra* - som den synder, man jf.

ovenstående citat fra kirkeministeriet, ved man er - og udefra i bevidstheden om, at andre holder øje med, bedømmer, ens gerning.

Det er denne konstante villighed, fra studerende såvel som undervisere, til hele tiden, at skulle være rede til at lægge kortene på bordet, "krammertyrani", hvor man, i engagementets navn, stiller sit indre til rådighed for offentlig dissektion og kommentar.

Det er klart, at man som udøvende musiker, qua aktiviteten sammenspil, er fortrolig med at indgå i gruppesammenhænge, men denne nye form for 'inderlighed', hvor man i mange situationer forventes at (kunne) vende blikket indad og overfor gruppen verbalisere, 'hvad man indeholder' og 'bidrager' med, er ikke uproblematisk i en praksiskultur, der oftest er karakteriseret ved 'spil' frem for 'snak'.

Et interessant spørgsmål, der imidlertid ligger uden for denne opgaves område, er også - anskuet fra 'musikkens' position - om denne øgede intimisering giver 'bedre' eller 'mere' musik?

De moderne undervisningsformer, som Krejsler problematiserer (jf. 2.2), er alle centrale komponenter i RMC's nye Bachelor og Kandidatuddannelser⁵⁶.

I fig. 3 er deres tilstedeværelse, med Musiklærer-linien som eksempel, anskueliggjort.

fig. 3 forekomster af ordet	BA Musiklærer		KA Musiklærer	
	studieordning	lektionsplan	studieordning	lektionsplan (kun 1. år)
projekt	51	200	57	147
logbog	8	0	0	0
kontrakt	(1)	0	9	18
projektrapport	5	3	6	8
portefølje	0	0	3	14
vejledning	4	76	10	101

Alle tre faktorer, "projektarbejdet", "logbogen" og de "kontraktbaserede læringsforløb", føres med helt frem til eksamination, der således - måske lidt teatralisk udtrykt men ikke desto mindre - fremstår som den ultimative dommedag: "bekend din synd og modtag din dom!"

Det vil være alt for vidtrækkende at gå nærmere i detaljer med disse forhold i denne opgave, men det er jo ikke kun de studerende, der skal bekende og op til eksamen.

RMC, som institution, er fx. selv i 'skriftestolen' - delvist under illusionen af den 'ligeværdige' samtale: "strategiske målsætninger, som konservatoriet i samråd med ministeriet selv har opstillet"⁵⁷ - og de indgåede resultatkontrakter bliver, på forunderlig vis, til dét som institutionen 'vil'.

Slutteligt effektiviseres institutionens bekendelser bl.a. via "Klare mål og mere åbenhed"⁵⁸, hvor evalueringer, karaktergennemsnit, beskæftigelsesrapporter, mv., lovpåbudt, stilles til almen beskuelse på konservatoriets hjemmeside.

Beskrivelsen af ovenstående forhold er måske af radikal karakter og sat lidt på spidsen, men for mig at se, er der helt klare tendenser i denne retning samt en del diskussioner, vi, som undervisere på moderne uddannelsesinstitutioner, bliver nød til at tage.

3.4 Er der noget at indvende? - kritik af Foucault og Krejsler

Det vil selvfølgelig altid være relevant at inddrage en vis form for skepticisme i forhold til alle systemer eller tankesæt, der, som fx. Foucaults, på en eller anden måde fremstår som fyldestgørende og velargumenterede.

Der er da også mange, der gennem tiderne har kritiseret Foucault, bl.a. for paradokset at han på en og samme tid med sin afdækning af de forskellige 'vidensregimer' har lagt grundstenene til hele det videnskabsteoretiske diskurs-begreb, men samtidigt ikke selv - så vidt jeg kan forstå - forholder sig eksplicit til, at han også, med sine analyser, bidrager diskursivt til, hvad der anses for sandt eller falsk.

Således rammes han, på sin vis, i nakken af sine egne ord, da det magtviden-forhold, han med sine analyser etablerer, (også) kan ses som:

"...a total structure of actions brought to bear upon possible actions; it incites, it induces, it seduces, it makes easier or more difficult; in the extreme it constrains or forbids absolutely; it is nevertheless a way of acting upon an acting subject or acting subjects by virtue of their acting or being capable of action. A set of actions upon other actions"⁵⁹

Yderligere kunne man, med mit begrænsede kendskab til hans samlede forfatterskab, også stikke kniven ind fra et Zen buddhistisk perspektiv, der, i min forståelse, er fundamentalt uenig i diskursanalytisk tænkings grundvilkår, at vi ikke har 'direkte' adgang til verden, men 'forstår' denne gennem ordene, og de begreber vi skaber om og forstår denne i.

For Krejslers vedkommende kunne man indvende at, i hvert fald hans egne bidrag til artikelsamlingen, *på den ene side* udmærket anvender Foucault som springbræt til beskrivelse - og kritik - af den moderne undervisningsvirkelighed, men *på den anden side* ikke kommer med konkrete modtræk eller forslag til alternativer.

KAPITEL 4

4.1 Konklusion

I kapitel 1 stillede jeg spørgsmålet, hvorvidt udvalgte tekster af Foucault og Krejsler ville kunne bruges til at sige noget om en institution som RMC.

I kapitel 2 redegjorde jeg for Foucaults tanker, som de kommer til udtryk i essayet *Why study power* samt i Krejslers beskrivelser af den moderne undervisningsvirkelighed, bl.a. set i lyset af Foucault, som det fremstår i *Pædagogikken og kampen om individet*.

I kapitel 3 prøvede jeg at anvende den, i kapitel 2, opnåede viden, konkret på to forhold på RMC, hhv. *horisontal og vertikale magtforhold* og *'krammertyraniet'*. I denne forbindelse udarbejdede jeg, med inddragelse af Foucault-begreber: adskillesesposition, magtforhold, modstand og pastoralmagt, et skematisk overblik (bilag 1) over den virkelighed, som RMC indgår i anno 2008.

Konkluderende vil jeg sige:

at den indbragte teori faktisk, i relation til problemformuleringen, var i stand til at anviser måder, hvorpå Foucaults tanker fx. kunne bringes i spil på en uddannelsesinstitution som RMC

at det for undertegnede personligt var interessant - og tankevækkende - qua Foucaults magtbegreb at få etableret en klar sondring mellem *musikken* og den fagligpædagogiske dagligdag på RMC.

Hvis denne skelnen ikke opretholdes, kan frustrationer over fx. en studieordning (struktur) risikere fejlagtigt at blive bragt med ind i musikens verden.

at Foucaults anskueliggørelse af den moderne pastoralmagt samt objekt/subjektiviseringsmekanismerne *både* forklarer mange ting omkring individualiserings- og intimiseringsprocesserne på RMC og i samfundet som helhed.

at Krejslers beskrivelse samt brug af Foucault ifm. de moderne undervisningsformer er yderst tankevækkende: vi må arbejde for 'ægte' selvbestemmelse, retssikkerhed samt rummelige diskurser.

Med Foucaults egne ord skal den klæge fornemmelse af determinisme, der ellers kan snige sig ind, bekæmpes:

"We have to promote new forms of subjectivity through the refusal of this kind of individuality which has been imposed on us for several centuries"⁶⁰

4.2 Perspektiver

Det er for mig klart at Foucaults fremgangs- og tænke-måder absolut vil kunne bruges som løftestang ift. forskellige studier indenfor mit eget felt: musik/ pædagogik, magt/ viden, magt/ modmagt, etc..

Det står også klart, at der på basis af samfundsudviklingen via Foucault *også* kan males et billede af os alle som indsatte i et selvovervågende Panoptikon⁶¹, (delvist) handlende i den tro, at vi agerer frit og gør det, vi gerne vil.

Ikke desto mindre forekommer det mig væsentligt, at være villige til at tage de nødvendige diskussioner; er vi (alle sammen) 'omstillingsparate' og hvad er det vi omstiller os til?

Slutteligt kan jeg ikke lade være med at fundere, om *musikken* selv, med sin indbyggede autonomi, kunne diktere eller inspirere til mere hensigtsmæssige og magtfrie struktureringsformer på en uddannelsesinstitution som RMC?

KAPITEL 5 REFERENCER

5.1 Litteraturliste

Dreyfus, Hubert L. og Rabinow, Paul (1982) *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics*. (pp.208-226: Foucault, Michel *The Subject and Power*) Chicago: The University of Chicago

Hede, Dag (2007) *Det tomme menneske, Introduktion til Michel Foucault*. København: Museum Tusulanums Forlag

Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise (2006) *Diskursanalyse som teori og metode*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag

Krejsler, John (2004) *Introduktion: Når uddannelse rammes af individualisering*. In Krejsler, John (Eds.), *Pædagogikken og kampen om individet* (pp. 7-31). København: Hans Reitzels Forlag

Krejsler, John (2004) *Pædagogiske spil med personligheden som indsats*. In Krejsler, John (Eds.), *Pædagogikken og kampen om individet* (pp. 63-88). København: Hans Reitzels Forlag

Pio, Frederik (2004) *Foucaults analytik*. In *Musikalsk læring. Konferencerapport* (pp. 87-94). København: Danmarks Pædagogiske Universitet

5.2 Bilag 1 (figur 2)

Fig. 2	På hvilken måde legitimeres 'adskillellespositioner' ift. det underliggende lag?	Midlet hvormed magtforholdet etableres	På hvilken måde manifesteres 'modstand' mod laget ovenover	Pastorale bekendelse rettes (primært) hvorhen?
Samfundet	Folket vælger politikere	Stemmeseddel	---	---
Det politiske system	Regeringen udpeger ministre og fastligger budgetter og rammer	Den lovgivne og den lovgivende stat, fastsætter bevillinger	Sætter spørgsmålstegn ved folkets forståelse og indsigt, evt. magtarrogance	Skal legitimere rationaliteten i uddannelsessystemet ift. vælgerne
KMs drift af de videreg. kunst.uddan.	KM udsteder love og uddannelsesbekendtgørelser der definerer institutionernes formål samt råderum	Lovgrundlag, fastsætter bevilling, indgår resultatkontrakter	Sætter spørgsmålstegn ved regeringens dispositioner	Regeringen og rektor
Rektor	Ministerielle ledelsesbeføjelser	Styrelsesbekendtgørelse	Sætter spørgsmålstegn ved politiske beslutninger	Potentielt til alle nævnte niveauer
Rektorat/ Uddan.enh./ Studieadm./ Sekret./Forsk.- og udvikl.	Implementerer samt effektuerer aktuelle eksterne (KM) såvel som internt (RMC) vedtagne love, bestemmelser og aftaler. Skaber struktur.	Lovgrundlag, praksisser, tradition, præcedens, knowhow	Sætter spørgsmålstegn ved rektors ledelse samt KM's dispositioner	Potentielt til alle niveauer på RMC
Konservatorie- råd/ Studienævn	Udfærdiger og godkender studieordninger, mv.	Lovgrundlag	---	Rektor og studerende
Fastansatte lærere/ Timelærere	Ansæt til at undervise ud fra studieordninger, besidder faglighed og professionalitet	Lovgrundlag knowhow, kompetencer	Sætter spørgsmålstegn ved studieordninger og struktur	Studerende, kolleger, rektor & studiensystemet
Studerende	"Kom ind" på RMC (modsat dem, der ikke gjorde)	Optagelsesstatus	Sætter spørgsmålstegn ved lærernes faglighed samt studieordninger, struktur	Lærerne/portefølger, logbøger, kontrakter / studiensystemet/ medstuderende

5.3 Noter

---

1 Jørgensen og Phillips (2006), p. 9

2 Første del af Michel Foucaults efterskrift til Dreyfus / Rabinow: Michel Foucault. *Beyond Structuralism and Hermeneutics* (1982)

³ 1983, året før Foucaults død

⁴ Hede, Dag (2007) *Det tomme menneske*, s. 9

⁵ Hede, Dag (2007) *Det tomme menneske*, s. 13

⁶ "et menneskes personlighed og opfattelse af sin egen identitet". Retrieved 13/5/08 at: <http://sproget.dk/search?SearchableText=selv&sort=0&submit=Start+s%C3%B8gning+>

⁷ Hede, Dag (2007) *Det tomme menneske*, s. 18

⁸ "Why study power..." s. 208

⁹ Hede, Dag (2007) *Det tomme menneske*, s. 21

¹⁰ "Why study power..." s. 209

¹¹ "Why study power..." s. 210

¹² "Why study power..." s. 211

¹³ "Why study power..." s. 212

¹⁴ "Why study power..." s. 212

¹⁵ Hede, Dag (2007) *Det tomme menneske*, s. 23

¹⁶ "Why study power..." s. 213

¹⁷ Hede, Dag (2007) *Det tomme menneske*, s. 23

¹⁸ "Why study power..." s. 214

¹⁹ "Why study power..." s. 215

20 om hvem eller hvad vi er, set i relation til 'oplysning'

²¹ "Why study power..." s. 216

²² "Why study power..." s. 217

²³ "Why study power..." s. 217

²⁴ "Why study power..." s. 219

²⁵ "Why study power..." s. 219

²⁶ Why study power..." s. 220

27 På engelsk 'conduct'

²⁸ Why study power..." s. 221

²⁹ Why study power..." s. 221

³⁰ Why study power..." s. 221.

³¹ Why study power..." s. 222

³² Why study power..." s. 225

³³ Jørgensen og Phillips (2006), p. 21

34 Krejsler, John (2004) *Introduktion: Når uddannelse rammes af individualisering*, s. 7

³⁵ Krejsler, John (2004) *Introduktion: Når uddannelse rammes af individualisering*, s. 8

³⁶ Krejsler, John (2004) *Pædagogiske spil med personligheden som indsats*, s. 63

³⁷ Krejsler, John (2004) *Pædagogiske spil med personligheden som indsats*, s. 65

³⁸ Krejsler, John (2004) *Pædagogiske spil med personligheden som indsats*, s. 67

³⁹ Krejsler, John (2004) *Pædagogiske spil med personligheden som indsats*, s. 67-68

⁴⁰ Krejsler, John (2004) *Pædagogiske spil med personligheden som indsats*, s. 68

⁴¹ Krejsler, John (2004) *Pædagogiske spil med personligheden som indsats*, s. 74

⁴² Krejsler, John (2004) *Pædagogiske spil med personligheden som indsats*, s. 70

⁴³ Krejsler, John (2004) *Pædagogiske spil med personligheden som indsats*, s. 71-72

⁴⁴ Krejsler, John (2004) *Pædagogiske spil med personligheden som indsats*, s. 73

⁴⁵ Krejsler, John (2004) *Pædagogiske spil med personligheden som indsats*, s. 73

⁴⁶ Krejsler, John (2004) *Pædagogiske spil med personligheden som indsats*, s. 70

⁴⁷ Krejsler, John (2004) *Pædagogiske spil med personligheden som indsats*, s. 75

⁴⁸ Krejsler, John (2004) *Pædagogiske spil med personligheden som indsats*, s. 78

49 Resultatkontrakt Retrieved 19/5/2008 at:

http://www.rmc.dk/dk/om_konservatoriet/maal_og_resultater/resultatkontrakt.html#c1310

⁵⁰ Organisationsdiagram. Retrieved 18/5/08 at:

http://www.rmc.dk/dk/om_konservatoriet/organisation/organisation.html

---

⁵¹ Hede, Dag (2007) *Det tomme menneske*, s. 39

⁵² Hede, Dag (2007) *Det tomme menneske*, s. 39

⁵³ Hede, Dag (2007) *Det tomme menneske*, s. 39

⁵⁴ *Skriftemål*. Retrieved 08 at: <http://www.folkekirken.dk/om-folkekirken/folkekirkestro/bekendelsesskrifter/katekismus/skriftemaal.html>

⁵⁵ "Why study power..." s. 214

⁵⁶ *Studieordninger/lektionsplaner* Retrieved 24/5/08 at:

http://www.rmc.dk/dk/uddannelse/musiklaerer_ml/ml_bacheloruddannelsen.html

http://www.rmc.dk/dk/uddannelse/musiklaerer_ml/ml_kandidatuddannelsen.html

lektionsplaner fra intranet

⁵⁷ *Mål og resultater* Retrieved from:

http://www.rmc.dk/dk/om_konservatoriet/maal_og_resultater.html

⁵⁸ Klare mål - en oversigt Retrieved from:

http://www.rmc.dk/dk/om_konservatoriet/maal_og_resultater/klare_maal.html

⁵⁹ Why study power..." s. 220

⁶⁰ Why study power..." s. 216

⁶¹ Panoptikon er en type af fængselsbygninger designet af filosofen Jeremy Bentham i slutningen af 1700-tallet. Designet muliggør, at en overvågende person kan observere (græsk -optikos) alle (græsk pan-) fanger uden at de er i stand til at vide om de bliver overvåget eller ej, derfor skabende en "følelse af en usynlig alvidende". Retrieved 24/05/08 at:

http://da.wikipedia.org/wiki/Panoptisk_f%C3%A6ngsel